

Bir Şehri Sevmek

Osman Sungur ECEMİŞ
Jeoloji Mühendisi

Sene 1962. Henüz 9 yaşındayım. Yalova'dan, annem ve babamla beraber bindiğimiz gemiyle geldiğim, beni, puslar içinde ve Sultanahmet Camii'nin uzaktan görünen minareleriyle karşılayan İstanbul'la ilk tanışmam. Emin olduğum tek şey, o geminin üç bahçeden biri olduğudur. O dönemler, Fenerbahçe, Paşabahçe ve Dolmabahçe gemileri İstanbul-Yalova hattının göz bebekleriydi. O yıllarda, Yalova vapurları Galata köprüsüne yanaşırlardı. Köprünün üstündeki korkunç akşamüstü trafiğinin, benim gibi bir taşralıyı nasıl ürküttüğü de, ilk anılarım arasında unutulmayacak bir biçimde yer aldı. Sonradan hep şöyle düşündüm: Hani, Türk filmlerinde görürüz ya, trenle Anadolu'dan İstanbul'a ilk defa gelirler ve Haydarpaşa'nın meşhur merdivenlerinden sırtları ve elleri yük dolu inerek vapura koşarlar. Onlar, ilk anda sakin bir İstanbul'la karşılaştıklarından daha şanslılardı sanırım. İlk anılarım bu kadar. İstanbul'a neden gitmiştik ve ne kadar kalmıştık, hepsi hafızamdan silinip gitmiş.

1964 senesi, benim ve İstanbul'un tekrar ve artık kalıcı karşılaşmasıdır. O sene, yatılı bir okulun sınavlarını kazanmak suretiyle, bir anda gerçek bir İstanbullu oluvermiştim. Okulumun ilk bölümü Ortaköy'de, Boğazın tam kıyısındaydı. O okul anılarına kısa da olsa sonra değineceğim. Ama gelin önce, benim hemşerisi olduğum zamanın İstanbul'una göz atalım. Yazımızın geri kalan

kısımında bol bol ele alacağımız edebiyatçıların, bestekarların ve görsel sanatçıların İstanbul'unun son demlerini yakalama şansına sahip olmuştum. İstanbul, genç kuşakların akıllarından bile geçiremeyecekleri, ancak siyah-beyaz filmlerde görebildikleri zamanları ile, gelişmesini hızlandıran teknoloji ve iç göç fırtınası arasındaki amansız kavgaanın ortasında kaldığı bir süreç içine çoktan girmişti bile. Dialektiğin kaçınılmaz toplumsal kanunları İstanbul'un aleyhine işlemeye başlamıştı. Acı olan gerçek şu ki, ne o dönem ne de daha sonraları, hiçbir yetkili bu kanunların içsel gerçeğini anlayıp onlara olumlu bir yön vermeye uğraşmadı ve sonunda günümüzün İstanbul'una vardık.

Az evvel okuldan bahsediyorduk ya bir anda gözlerimin önüne Boğaz kıyısındaki okulda, şehir hatları vapurları kaptanlarıyla olan muhabbetlerimiz (!) geliverdi. Şimdiki gibi televizyon, cep telefonu ve bilgisayar gibi lükslerden(!) habersiz olan bizlerin yani çocukların eğlencesi de, o dönemin saflığını ve doğallığını taşıyordu haliyle. Çoğu, bacadan kırma ve tahta gövdeli o küçük boğaz vapurlarının her geçişinde, okulun bahçesinden toplu olarak "Kaptan Düdük" diye bağırمامızı ve kaptanın bu isteğe verdiği yanıtın şekline göre de, "Yaşa Kaptan" veya "İ... Kaptan" diye tepki vermemizi unutmaya hiç imkan var mı?. O okulla ilgili, daha doğrusu o dönemki

İstanbul'la ilgili unutamadığım bir anı da, ertesine sene geçtiğimiz, İstiklal caddesindeki okul binasıyla bağlantılıdır. Sabahın erken saatlerinde, daha ilk etüde bile girmeden, okulun demir parmaklıklarından satın aldığımız pudra şekerli börekler ve yanında ağızımıza yana yana içtiğimiz süt ve saleplerden aldığım tadı hayatım boyunca hiç unutmamış desem, inanırım hiç abartmış olmam. Bu iki küçük sevimli anıyla keselim okul yıllarını. Zaten bu yazının konusu benim kişisel anılarımdan ziyade, İstanbul'un kendisi ve o şehrin bizimle, yani hepimizle beraber yaşadığı değişikliklerden bir kesit sunmak.

Bakırköy; çocukluğumun Bakırköy'ünden başlayalım isterseniz. Hafta sonları yatılı okuldan çıkıp amcamın evinde kaldığım Bakırköy'ün o günlerini bilmem hatırlayanınız kaldı mı? O yıllarda ahşap Rum evlerinin, yerlerini yavaş yavaş apartmanlara bıraktığı, eski adıyla Makriköy olan semtten bahsediyorum. Sahildeki evlerin bahçe duvarlarına denizin dalgaları vururdu desem, yeni kuşağın bana nasıl bakacağını merak ediyorum. Ne sahil yolu, ne dolgu alanları, ne kafeler ve ne de marinaların olmadığı Bakırköy'ün o sahili sisler arasında kalmış gibi sanki. Çevreciler kusura bakmasın ama, o meşhur yağ fabrikasının kötü kokusu ve denize yaydığı tabaka bile bazen gözümde tütüyor.

Marina, yani yat limanı deyince Kalamış'a atlamamaya imkan var mı. Hani şairin 'Bir tatlı huzur almaya geldik' dediği Kalamış'a. Behçet Kemal Çağlar üstadımızın, "İstanbul'u sevmezse gönül aşkı ne anlar" dizelerine hala titrekte olsa imzamı atarım, ama Kalamış'ta huzur ararsanız, bugünleri görmediği için üstat ne kadar şanslıymış derim. O koca marinanın ve beton yığınlarının arasında huzur ne gezer dostlar. Kalamış'a gelince ışıklar içinde yatsın, Selahattin Pınar anılmadan geçilebilir mi? O küçücük sahil kahvesinde çayımızı içerken ve Todorî'nin Meyhanesinde şerefine kadeh kaldırırken eserlerini mırıldandığımız ölümsüz bestekarı, o ortamlarda tanımayı ve dinlemeyi ne kadar çok arzu ederdim. Elinde Tamburuyla, Kalamış'tan denize doğru bakarken yapmış olduğu besteleri, günümüzde bile ruhumuzu okşuyorsa, hem bu büyük sanatçıya, hem de ona ilhamlar veren o zamanki İstanbul'a büyük teşekkürler borçluyuz bence.

O günleri yaşayanlar bilirler, Kalamış'ın kırık dökük bir iskelesi vardı. Sonuna kadar zorla yürünebilen

bu iskelenin tam ucunda seyrettiğim güneşin batışı, beni öyle bir heyecanlandırır ve duygulandırır ki, kafamda, koca ustanın 'Bakişin Çağırır Beni Uzaktan' adlı unutulmaz eserini, sanki aynı atmosfer içinde, büyük aşkı Afife Jale'yi düşünerek ve denizin o eşsiz manzarasında onun gözlerini görerek bestelediği canlanırdı. Tabii şimdi ne Todorî'nin meyhanesi ne küçük kıyı kahvesi ne de o kırık dökük iskele kaldı. Onların yerini neyin aldığını yukarıda anlattım, merak ediyorsanız gidip görün demek isterdim ama bana sorarsanız hiç görmeyin daha iyi. Madem Anadolu yakasındayız gelin Kanlıca'ya doğru yol alalım. Hani, Yahya Kemal Beyatlı'nın dizelerinde, ihtiyaçlarının, bir bir eski sonbaharları andığı Kanlıca'ya. Şekerli yoğurt yemeğe gelmiş İstanbul ve taşraların çeşit çeşit modeldeki arabalarından ve kalabalığın uğultusundan kurtulup kendilerine bir yer bulabilirlerse, eski sonbaharları anmaya çalışacak gerçek Kanlıcalılar ama bunun nafiye bir çaba olacağını en iyi onlar biliyorlar.

Konu Yahya Kemal'den açılınca, rahmetli üstad İstanbul'da şehri seyredecek bir tane bile tepe kalmadığını, hepsinin beton ve anten yığını haline geldiğini söylemek, ona mezarında acı verir mi bilemiyorum ama illa İstanbul'a yukardan bakmak istiyorsa, çok güzel plaza towerlarımızın(!) olduğunu kendisine bildirmeyelim değil mi. Kanlıca'ya gidip gelirken, bir zamanlar İstanbul halkının 'Bir alemi ab eylediği' Göksu deresinin üstünden geçmeye mecburuz ya, siz o geçiş esnasında gözünüzü ve burnunuzu kapatırsanız kendinize büyük bir iyilik yapmış olursunuz.

Gelin şimdi tam karşıya, Boğazın Avrupa yakasına geçelim. Benim üniversite yıllarımda bir dönemimi geçirdiğim Rumelihisarı'na misafir olalım. Ne güzel günlerim geçmiş bu semtte. Kıyısında mangallar kurup, o anda tuttuğumuz balıklarla demlendiğimiz, Ali Bey'in kahvesinde hasso çaylar içtiğimiz, herkesin birbirini tanıyıp sevdiği Rumelihisarı. Orhan Veli Kanık üstadın oturup da bir türkü tutturduğu bu semt, dokusunu koruyabilen nadir İstanbul semtlerinden olma şansı yakalasa da, şehrin ve boğazın kirlenmesinden nasipsizde kalamazdı doğal olarak. Sevgili Orhan Veli, Boğazdan geçen arabaların motor gürültüsünün ve sonuna kadar açık araç teyplerinin, camlardan dışarı taşan kakafonilerin üstüne, meyhane ve kafelerdeki insanların saygısızca yüksek sesle konuşup

gülmelerini eklersen, tutturduğun türküyü kendin bile duyamazsın haberin olsun.

Boğazda trafik deyince, bir anda aklıma Ayhan Işık ve Belgin Doruk geldi. Hani, Küçükhanım filmlerin birinde, Ayhan Işık üstü açık bir arabanın direksiyonunda oturur, Belgin Doruk ise ayaktadır ve araba Boğaz kıyısında hızla ilerlerken boyundaki eşarp dalgalanmaktadır. Güzeller güzeli Belgin Doruk'un aynı pozisyonunu günümüze taşıyın. Taşıyamadınız değil mi. Siz hiç Boğaz kıyısında hızla gidebilecek bir araba düşünebiliyor musunuz. Dura kalka güç bela ilerleyebilen bir araba, bırakın dalgalanmayı, eğer rüzgar yoksa yerinden bile kımlıdayamayan bir eşarp ve ayağa kalktığı an, her ani fren sonucu dengesi ve midesi alt üst olmuş Belgin Doruk'tan başka bir görüntüyü gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz? Değerli doktor ve bestekar Alaattin Yavaşca'nın, herkesi sarhoş eder dediği İstanbul Boğazında, gerçekten sarhoş olursunuz ama bu sarhoşluğun sebebi aldığınız alkol mü yoksa oturduğunuz içkili lokantada önünüze getirilen hesap mı olur artık orasını Allah bilir.

Bir de eski filmlerde sık sık gördüğümüz, Boğaz manzarası eşliğinde bir ağaç vardır ya, o ağacı ben göremedim ve yerini bilemedim. Eğer bilen varsa, beni bu konuda aydınlatsın ve içimi rahatlıtsın. Gemi trafiğinin yönünün bile değiştiği Boğaziçi'ni eski haliyle kıyaslayıp geldiği son durumu yazmak, değil satırlara ve sayfalara, kitaplara bile sığmaz. Biz bu nedenle, her şeye rağmen İstanbul'un göz bebeği olan bu eşsiz su yolundan ayrılmayı, şöyle Beyoğlu'na doğru çıkalım. Size ilk tavsiyem; siz siz olun, hele bir de bayansanız, o eski İstanbul türküsüne aldanıp da, Beyoğlu'nda gezerken gözlerinizi süzmeyin. Bu göz süzmenin sonucu pek hayırlı olmayabilir. En iyisi o

dayanılmaz kalabalığın içinde efendi efendi yolunuza devam edin ve pek fazla çevrenize takılmayın. Bilir misiniz, eskiden, sadece Beyoğlu'nu ve oranın yaşantısını anlatan şairler vardı ve köşe başlarında kitaplarını kendileri satardı. O şairler hala yaşıyorlarsa, bırakın şiir yazmayı, belki Cadde-i-Kebire hiç uğramıyorlardır bile. Ama Beyoğlu'nun kalbi olan bu cadde, yani İstiklal Caddesi, İstanbul'un hızla değişen kültür, sanat, eğlence, beslenme, insan mozayığı gibi üst yapı kurumlarının en güzel ve gerçek aynası olmaya devam etmektedir ve bu gösterge böylece sürecek gibidir.

İçinizde yazlık sinemaları hatırlayan var mı? Ben, Yeşilköy'ün iki yazlık sineması olan Reks ve Sineak sinemalarını hiç unutamadım. Dedemin yanında geçirdiğim güzel yaz günlerinde, her akşam ellerimizde çekirdeklerimizle birine gittiğimiz o iki sinemanın yerinde, şimdi toplu konutlar insanla alay eder gibi sırtmaktadır maalesef. Filmlerin dışında, birde sık sık dönemin popüler sanatçılarının konserleri olurdu bu yazlık sinemalarda. Sevgiyle andığım Cem Karaca'dan bu konserlerin birinde aldığım imzalı resmi kaybetmiş olmam, hatırladıkça beni hep üzen bir olgu olarak yaşantımda yer almaktadır.

Gelin son örnek bölgemizi daha olumlu bir şekilde ele alıp, bu küçük fakat hüznü turu sonlandıralım. Sait Faik ustaya bir merhaba diyelim diye girsem, nereden bahsettiğimi herkes anladı sanırım. Evet, İstanbul'un her şeye rağmen kendini nispeten koruyabilen Prens adalarına bir uğrayalım isterseniz. Üstat, Adaların toplumsal yapısı, İstanbul'un genel erozyonundan payına düşeni aldıysa da, genel görünümü pek değişmedi. Senin eserlerinde zevkle okuduğumuz, Adaların kendisine ait yaşam biçimleri ve dostlukları, yerlerini hızla günümüz Türkiye'sinin klasik ilişki ve biçimlerine bırakıyor. Zaten, azınlıkların geniş bir kitlesi ülkeyi terk ettiğinden, bize tanıttığın dostların, Rum esnaf ve balıkçılar sadece senin eserlerinde kaldı gibi. Biliyor musun sevgili martılarının da eski sevimliliği kalmadı. İster sağlam, ister total, bütün martılar İstanbul denizlerinin pis artıkları ile beslene beslene bir miktar çirkinleştiler gibi geliyor bana. Ama dedim ya genel görünüm diğer semtlere göre biraz daha şanslı oldu ve aman aman bir değişim yaşanmadı. Senden çok sonra ülkeye giren televizyon denen bir nesne ve orada salgın haline gelen dizi

filmlerimiz var. İşte bu dizilerde, senin dönemlerine yakın günleri anlatan filmler bile, Adaların doğal ortamında, hiç dekorsuz çekilebiliyor desem, bu seni mutlu mu eder yoksa kafanı mı karıştırır bilemiyorum. Hadi sana son bir keyifli haber vereyim: Adalar hala İstanbul'un en temiz denizine sahip. Bu durumun Adalara faydası mı var, yoksa hafta sonu onlara akın eden İstanbulluların yarattığı çevre ve gürültü kirliliğinin ortaya çıkan sonuçları mı var, işte o çelişki tartışılabilir. Adaları geçmeden, birde Yesari Asım Arsoy ustayı analım. Hocam, Heybelide yine mehtaba çıkabilirsin ama bana sorarsan bu eylemi adanın arka sahillerinde yapmakta fayda var. Karşıyaka, yani Kadıköy-Pendik arası öylesine yerleşimle doldu ki, gece mehtabın ışığı ve yakamozu yerine, denize yansıyan şehrin sonsuz ışıkları ile karşılaşman kaçınılmaz olacaktır, senin bu eseri yaratırken yaşadığın adanın ön sahillerinde.

Var mısınız, üç yüz sene öncesine bir acı selam göndermeye. Büyük şair Nedim'e, bu şehrin hiçbir sengine ne acemin ne de başka bir ülkenin

mülkünün feda olmayacağını ve cennetin ne altında ne de üstünde kalmadığı gibi, sakinlerine çoğu zaman cehennem azabı yaşattığını içimiz burkularak haber vermeye. Söylemeyelim değil mi. O, mezarında Lale Devri'nin İstanbul'unu yaşayarak huzur içinde yatmaya devam etsin en iyisi.

Velhasıl İstanbul'un hangi semtine giderseniz gidin, anıları ve bu anıların yerlerindeki pek çok olumsuz değişimler, belli bir yaş kuşağını öylesine etkilemektedir ki, bu etkileşimi ancak bu duyguları yaşayanlar anlayabilir.

Peki her şey kötü mü bu şehirde. Yok canım, kötümserliğin de bir sınırı vardır. Murat Belge Hocamızın da bir yazısında belirttiği gibi, bu şehir her şeye rağmen güzel, ama bir şartla, insanoğlunun yok etmeyi başaramadığı bu güzellikleri arayıp bulmak size ve sizin İstanbul sevginize kalmış. Evet, bana göre de İstanbul her şeye rağmen İstanbul'dur ve tarihin bize değeri ölçülmez bir mirasıdır. Gelin son noktayı halkımızın ağızıyla koyalım "Bundan başka İstanbul yok"